

Оксана Володимирівна НОВОСАД

здобувач, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,

ORCID ID: 0000-0001-7156-643X

E-mail: novosad_ox@ukr.net

**МЕТОДИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗАХІДНОГО
РЕГІОНУ УКРАЇНИ**

Новосад, О. В. Методичні та практичні підходи до визначення рівня конкурентоспроможності газорозподільних підприємств Західного регіону України [текст] / Оксана Володимирівна Новосад // Український журнал прикладної економіки. – 2019. – Том 4. – № 3. – С. 376–385. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Питання щодо формування та реалізації інноваційної політики підвищення конкурентної спроможності газорозподільних підприємств на сьогодні є актуальним і визначається значною кількістю різноманітних підходів, що дозволяють в результаті аналізу визначити ступінь конкурентоспроможності як в межах національного, так і регіонального масштабу.

Мета дослідження полягає в комплексному узагальненні методичних і практичних підходів до визначення рівня конкурентоспроможності газорозподільних підприємств Західного регіону України.

Результати. Здійснення економічних реформ в діяльності газорозподільних підприємств Західного регіону України шляхом впровадження інноваційних заходів підсилюється нагальністю покращення морально-фізичного становища основних фондів газорозподільних підприємств, дисбалансом цінової пропозиції, тарифів відносно купівельної спроможності попиту, терміновістю видобування газу й використання альтернативних джерел енергії, пріоритетністю власних регіональних методів стимулювання конкурентоспроможності. Саме методика, послідовність розрахунків і аналіз ряду показників газорозподільного підприємства дає змогу визначити тенденції та оцінити становище змін у фінансовій діяльності підприємства, а також передбачити потенційні резерви.

Висновки. Запропонований методичний підхід до визначення інтегрального індикатора на основі окремо взятих обґрунтованих показників зі здійсненням їх стандартизації дозволяє врахувати вплив всіх зазначених складових системи оцінювання для отримання неупередженого, зваженого й всебічного бачення стану конкурентоспроможності газорозподільних систем в регіональному розрізі. Поєднання наукових методів пізнання, широкого спектру статистичної інформації, а також об'єктивних розрахунків із зазначених показників дають можливість чітко окреслити рівень енергетичної безпеки й конкурентного балансу його учасників.

Ключові слова: інноваційна політика, газорозподільне підприємство, конкурентоспроможність, розподіл, транспортування, природний газ, розподіл природного газу, регіон.

METHODICAL AND PRACTICAL APPROACHES OF DETERMINING THE LEVEL OF COMPETITIVENESS OF GAS DISTRIBUTION COMPANIES OF THE WESTERN REGION OF UKRAINE

Abstract

Introduction. *The issue of formation and implementation of an innovative policy of increasing the competitiveness of gas distribution companies is relevant today and is determined by the large number of different approaches that enabling the analysis to determine the degree of competitiveness, both within national and regional scales.*

The purpose of the study is to comprehensively summarize methodological and practical approaches to determining the competitiveness level of gas distribution companies in the Western region of Ukraine.

Results. *Implementation of economic reforms in the activities of gas distribution companies of the Western region of Ukraine through the introduction of innovative measures is enhanced by the urgency of improving the moral and physical status of the main funds of gas distribution companies, imbalance of price supply, tariffs on purchasing power of demand and the urgency of using alternative energy sources and incentives competitiveness. It is the methodology, sequence of calculations and analysis of a number of indicators of the gas distribution company that allows you to identify trends and assess the state of change in the financial activity of the enterprise, as well as to predict potential reserves.*

Conclusions. *The proposed methodological approach to the definition of the integral indicator on the basis of individually substantiated indicators with the implementation of their standardization allows to take into account the influence of all these components of the evaluation system to obtain the unbiased, balanced and comprehensive vision of the competitiveness of gas distribution systems in the regional context. The combination of scientific methods of cognition, a wide range of statistical information, as well as objective calculations from these indicators make it possible to clearly define the level of energy security and competitive balance of its participants.*

Keywords: *innovation policy, gas distribution company, competitiveness, distribution, transportation, natural gas, natural gas distribution, region.*

JEL classification: L95; R50

Вступ

Розвиток і функціонування українського газового сектору безпосередньо є залежним від процесів споживання паливно-енергетичних ресурсів і тенденцій зміни на внутрішніх і зовнішніх ринках. Поштовхом трансформації українського ринку природного газу і його розподілу мають стати інноваційна політика й регіональні важелі управління. Впровадження інноваційної політики підсилюється нагальністю покращення морально-фізичного становища основних фондів газорозподільних підприємств, дисбалансом цінової пропозиції тарифів відносно купівельної спроможності споживацького попиту, терміновістю і часовістю видобування сланцевого газу й використання альтернативних джерел енергії, пріоритетністю власних регіональних методів стимулювання конкурентоспроможності.

Ефективне й бажане здійснення економічних реформ в діяльності газорозподільних підприємств Західного регіону України дасть змогу підвищити рівень їх конкурентоспроможності шляхом впровадження інноваційних заходів. Однак, масштаби та ступінь запровадження елементів інноваційної політики підвищення конкурентоспроможності висвітлені в науковому й практичному сенсі вкрай обмежено. Не розроблені належним чином засади регіонального стимулювання реалізації

інноваційних заходів на газорозподільних підприємствах і методи компетентного та зваженого підходу до адаптації всіх учасників ринку до покращення господарських умов регіонального газового ринку.

Все це обумовлює важливість і необхідність глибокого аналізу значення, природи, структури, методів напрямів запровадження інноваційних заходів задля підвищення рівня конкурентоспроможності газорозподільних підприємств Західного регіону, з'ясування шляхів стимулювання їх діяльності регіональними органами управління, виходячи зі специфічних соціально-економічних особливостей обласного угруповання.

Методологія дослідженої проблематики включає в себе системність наукових методів пізнання, а саме: аналізу, синтезу, критичного осмислення, емпіризму й моделювання можливого сценарію розвитку подій. Межі дослідження та можливості використання результатів, напрями подальших досліджень відображено в аналізі публікацій українських та закордонних вчених.

З'ясуванням теоретичних підходів до визначення суті, значення й напрямів інноваційної діяльності підприємств займалися такі вчені та дослідники: М. Басов, Л. Безчасний, П. Завалін, К. Киренко Т. Мешт, П. Микитюк, А. Сидорова, А. Сміт, Р. Фатхундінов, Х. Фрідмен, Е. Хектеролін, Й. Шумпетер та інші. Регіональні особливості впливу на конкурентоспроможність газорозподільних мереж висвітлювали в своїх працях С. Гаспент, С. Груб'як, О. Дзюба, І. Діак, І. Затухляк, Л. Ковальська, М. Коротя, В. Купчак, Н. Лінчевська, К. Павлов, О. Павлова, В. Петренко, Є. Петрович, М. Сорока, В. Якимів і інші.

Мета й завдання статті

Мета дослідження полягає в комплексному узагальненні методичних і практичних підходів до визначення рівня конкурентоспроможності газорозподільних підприємств Західного регіону України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Актуальність питання щодо формування й реалізації системної та інноваційної політики підвищення конкурентоспроможності газорозподільних підприємств Західного регіону України на сьогодні визначається значною кількістю різноманітних підходів, що дозволяють в результаті аналізу визначити її ступінь як окремо взятого господарюючого суб'єкта, так і окремого ринку, на якому він функціонує: в межах національного або регіонального масштабу.

Наукові праці С. В. Груб'як відзначають, що саме ціни на спожитий природній газ є «основним» показником, що віддзеркалюють ефективність діяльності газорозподільних підприємств. До методик, що було застосовано вченою, слід віднести: «діюча методика визначення тарифів, яка базується на врахуванні інтересів виробників» [3, 4]. За умови використання саме такого «рішення», стає зрозумілим, що внаслідок неминучого підвищення тарифів на послуги газопостачання й на сам природній газ, рівень незадоволення з боку споживачів лише зростатиме.

В свою чергу, вчений Л. А. Тарасенко, в свої працях притримувався точки зору, щодо можливості й доцільності поділу процесу визначення рівня ефективності діяльності організації на такі складові: «аналітичне дослідження відносно становища, що має місце на певний момент часу; оцінка динаміки показників, що є в наявності; за результатами аналізу пошук потенційних можливостей» [13].

Разом з тим, якщо вести мову про безпосередню діяльність газорозподільних підприємств, слід звернути увагу на наукові напрацювання О. Я. Савко. На думку якого, саме фінансове положення організації відображає насправді в найбільшій мірі об'єктивні значення показників щодо діяльності підприємства. Саме «фінанси – є інтегральним значенням». Зміст цієї категорії в свою чергу полягає в ґрунтовному аналітичному дослідженні показників платоспроможності й фінансової стійкості. Це, в свою чергу,

створює інформаційний базис для визначення значень щодо поточного, а також стратегічного управління фінансовими, матеріальними й організаційними ресурсами газорозподільного підприємства та показників його конкурентоспроможності [10].

Підсумовуючи вже існуючі напрацювання й підходи, що реалізовувалися провідними вченими в процесі всебічного дослідження газорозподільних підприємств як господарюючих суб'єктів і їх господарської діяльності, з врахуванням «обмеженості» доступу до інформаційного забезпечення динаміки за період 2014-2018 років щодо функціонування ринку природного газу в державі за обласним розподілом – Західної України, нами було прийнято рішення щодо визначення таких показників, що, як ми вважаємо, в основі своїй і в повній мірі в умовах формування й реалізації інноваційної політики віддзеркалюють *основні складові та критерії «інтегральної» конкурентоспроможності газорозподільних організацій*, серед яких такі [8, 11]:

1. Значення абсолютного показника діяльності ГРП з такими його складовими елементами:

- *Матеріальне забезпечення*. Загальний обсяг запасів. Вартість основних засобів. Вартість незавершених капітальних інвестицій. Наявність і кількість власних джерел і довгострокових позикових джерел формування запасів. Наявність власних коштів для формування запасів. Вартість газорозподільного обладнання. Матеріальні витрати.

- *Забезпечення трудовим потенціалом*. Фонд оплати праці. Середні значення чисельності працівників, заробітної плати на газорозподільному підприємстві. Середнє значення заробітної плати в сферах постачання газу, електроенергії, кондиціонованого повітря та пари.

- *Енергетичне забезпечення (енергетичний потенціал)*. Доходи від вартості розподілу й постачання природного газу. Дохід від газопровідних робіт і роздрібної торгівлі. Собівартість природного й скрапленого газу. Чистий дохід від продажу природного газу. Обсяги розподілу, а також постачання природного газу. Обсяги роздрібної торгівлі природним газом.

- *Фінансове забезпечення*. Нерозподілений прибуток, непокритий збиток. Величина активів, зобов'язань і власного капіталу. Собівартість реалізованої продукції.

2. Значення відносних показників діяльності ГРП з такими його складовими елементами:

- *енергетичне забезпечення (енергетичний потенціал)*. Темпи приросту: собівартості скрапленого газу й природного газу, чистого доходу від продажу скрапленого та природного газу, доходів від роздрібної торгівлі природним газом і обсягів його роздрібною торгівлі, доходів від вартості розподілу та постачання природного газу;

- *забезпечення трудовим потенціалом*. Результати співставлення показника середньої місячної зарплати на підприємстві та в регіоні; Темпи приросту обсягів фонду по оплаті праці й середньооблікової чисельності штатних працівників;

- *матеріальне забезпечення*. Значення даного показника відображено у відносному значенні показника оцінки майнового стану, а також ефективності використання майна газорозподільного підприємства. Методика й послідовність розрахунку показника майнового стану газорозподільного підприємства, а також ефективності його практичного використання має такий вигляд [6, 9, 14]:

Коефіцієнт мобільності (Км). Віддзеркалює рівень мобільності активів підприємства. Позитивним являється – підвищення коефіцієнта.

Коефіцієнт зносу основних засобів (Кз). Окреслює ту частку вартості основних засобів, що було списано на витрати виробництва за попередні періоди. Негативна тенденція – підвищення показника зносу в динаміці. Рекомендованим є значення <0,5.

Коефіцієнт придатності основних засобів (Кпр). Віддзеркалює частину основних засобів, що є придатною для експлуатації.

Коефіцієнт співвідношення необоротних і оборотних активів (K_e). Позитивним значенням вважаємо факт підвищення коефіцієнта, що вказує на збільшення рівня ліквідності балансу.

Фондомісткість (Φ_m). Характеризує показник вартості основних засобів, що припадає на гривню доходу. Позитивною вважаємо – тенденцію зменшення показника.

Фондовіддача (Φ_v). Ілюструє, яка саме частка доходу припадає на 1 гривню від вартості основних засобів. Вважаємо позитивною характеристикою – підвищення значення коефіцієнта.

- *фінансове забезпечення*. В свою чергу, віддзеркалення даного значення на пряму простежується у відносних показниках фінансової стійкості, рентабельності та ділової активності газорозподільного підприємства. Пропонуємо розглянути більш детально методичні підходи до визначення значень даних показників:

а) Відносний показник фінансової стійкості газорозподільного підприємства. Однією з найбільш значущих характеристик, які б відображали фінансове положення ГРП є його фінансова стійкість. Адже, саме вона є безпосередньо пов'язаною з рівнем залежності від інвесторів і потенційних кредиторів і характеризується, базуючись на пропорційності співвідношення між позиковим капіталом і власними коштами. Іншими словами, під поняттям фінансової стійкості ГРП розуміють забезпечення витрат і запасів для їх задоволення джерелами фінансового ресурсу.

Окрім того, аналіз фінансової стійкості газорозподільного підприємства ставить за мету дослідження показників з боку відповідності й пропорційності джерел фінансів для формування запасів і забезпечення поточних і потенційних витрат. Відтак, фінансова стійкість газорозподільного підприємства – це співвідношення показників, за умов якого обсяги його активів є достатніми для покриття всіх взятих на себе зобов'язань.

Дослідження та аналіз показників динаміки стабільності й фінансової стійкості газорозподільного підприємства дає змогу визначити тенденції і оцінити становище змін у фінансовій стійкості будь-якого виду діяльності підприємства, а також передбачити потенційні резерви збільшення стабільності у сфері фінансів. Методика й послідовність розрахунків відносних показників фінансової стійкості газорозподільного підприємства, що базується на обчисленні широкого спектра коефіцієнтів, а також ефективності їх практичного використання, має такий вигляд [6, 9, 12, 14]:

Коефіцієнт фінансового левериджу (фінансового ризику) ($K_{фл}$). Ілюструє пропорційність власних коштів і залученого капіталу. За допомогою використання даного коефіцієнта є можливість реалізувати в найбільшій мірі узагальнену оцінку показника фінансової стійкості ГРП, адже саме він ілюструє співвідношення залучених коштів відносно одиниці власних.

Коефіцієнт фінансової залежності ($K_{фз}$). Є оберненим відносно коефіцієнта фінансової незалежності. Підвищення значення даного показника в динамічному масштабі підтверджує розширення частки запозиченого ресурсу в структурі фінансування газорозподільного підприємства, або ж іншими словами – втрату фінансової незалежності. Нормативним значенням даного показника вважаємо <2 . У випадку, якщо його значення зменшується до 1, це є свідченням, що власники ГРП в повній мірі забезпечують фінансування його функціонування.

Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності) (K_a). Відображає частку активів ГРП, що було сформовано за власні кошти. Критичним значенням даного коефіцієнта є 0,5.

Коефіцієнт фінансової стійкості ($K_{фс}$). Ілюструє частку активів балансу, що було утворено за рахунок надійних і стійких джерел фінансування.

Коефіцієнт платоспроможності (покриття) (K_n). Відображає рівень спроможності газорозподільного підприємства до покриття боргів за рахунок власного капіталу.

Коефіцієнт спроможності самофінансування ($K_{сс}$). Характеризує наявність у газорозподільного підприємства достатніх обсягів оборотного капіталу для забезпечення фінансування його потреб у процесі поточної діяльності.

б) Відносний показник рівня рентабельності газорозподільного підприємства. Відомо, що рентабельність – за своїм змістом є відносним показником, що окреслює показник рівня окупності, або ж прибутковості окремих складових сукупних витрат, а також процесу виробництва підприємства. Визначення рівня рентабельності газорозподільного підприємства дозволить охарактеризувати основні показники, що її відображають і зробити відповідні висновки. Методика й послідовність розрахунків в процесі визначення рівня рентабельності газорозподільного підприємства, а також ефективності їх практичного використання має такий вигляд [1, 5, 6, 7, 9, 14]:

Рентабельність послуг і робіт (продукції) (Рпр). Ілюструє який обсяг продукції було отримано газорозподільним підприємством в розрахунку на одну гривню витрат, що було понесено в процесі виробництва. Чим вищим є значення показника, тим кращим і більш позитивним є його значення.

Рентабельність продажів. Допомогає побачити обсяги прибутків, які надходять ГРП з кожної 1 гривні відносно продажу послуг і готової продукції. Чим вище значення, тим краще.

Рентабельність активів (Ра). Значення даного коефіцієнта відображає кількість прибутку, що припадає на одну гривню активів ГРП і характеризує рівень ефективності управління діяльністю ГРП. Чим вище показник, тим краще.

Рентабельність власного капіталу (Рвк). Значення даного коефіцієнта відображає обсяги отриманого прибутку в розрахунку на 1 гривню власного капіталу. Чим вище значення, тим краще.

Час окупності власного капіталу (Човк). Значення даного коефіцієнта відображає за який саме час власний капітал ГРП може бути компенсованим за рахунок чистого прибутку.

Час окупності капіталу (Чок). Значення даного коефіцієнта відображає за який саме час фінансовий ресурс, що було інвестовано в активи ГРП можуть бути компенсовані за рахунок чистого прибутку підприємства.

в) Відносний показник ділової активності. Оцінка рівня ділової активності дасть змогу здійснити аналіз рівня ефективності основної діяльності, що здійснює газорозподільне підприємство, яке характеризується інтенсивністю обороту ресурсів організації.

В свою чергу, відомо, що рівень ефективності діяльності ГРП визначається саме темпами й прискоренням обороту ресурсів, що на пряму впливає на зростання відповідних показників діяльності організації. В цей же час слід відмітити, що на сьогодні не існує нормативного, або ж стандартного значення показників діяльності ГРП, але є розуміння того – чим більшою є інтенсивність обороту ресурсів ГРП, тим краще.

Нарощення темпу обороту ресурсів ГРП поряд з високим рівнем прибутковості є «другим» важелем покращення фінансового стану газорозподільного підприємства. Адже низький рівень значення коефіцієнтів обороту активів підприємства свідчить, в свою чергу, про невисокий рівень ефективності експлуатації виробничих потужностей, недостатню завантаженість ГРП, а також збільшення дебіторської заборгованості.

Методика й послідовність аналізу в процесі визначення рівня ділової активності газорозподільного підприємства, а також ефективності його практичного використання має такий вигляд [1, 5, 6, 7, 9, 14]:

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (Кокз). Ілюструє в кількісному виразі як часто за певний проміжок часу виникає факт заборгованості ГРП, що в результаті ним сплачується. Підвищення значення даного показника (коефіцієнта) може відобразити факт покращення виконання платіжних зобов'язань в процесі взаємовідносин з бюджетними організаціями, кредиторами й постачальниками, або ж зменшення обсягів закупівель з відстрочкою сплати.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (Кодз). Відображає, на скільки виручка перевищує показник дебіторської заборгованості. Підвищення рівня значен-

ня даного показника підтверджує факт випадків збуту продукції з можливістю відстро-чки платежу за вартістю угод, за строками, а також поліпшення платіжної дисципліни. Відтак, позитивним є факт динамічного підвищення значення даного показника.

Коефіцієнт оборотності оборотних активів ($K_{ооа}$). Відображає кількість оборотів за певний період обігових коштів, а також обсяг виручки, що припадає на одну гривню цих ресурсів.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу ($K_{овк}$). Саме даний коефіцієнт віддзеркалює інтенсивність обігу власного капіталу організації. Позитивною вважається динаміка щодо зростання.

Коефіцієнт оборотності активів ($K_{оа}$). Даний коефіцієнт ілюструє інтенсивність обігу сукупного капіталу організації. Факт підвищення рівня обігової активів за умов прибутковості підприємства є позитивним значенням.

Середнє значення тривалості обігу кредиторської заборгованості ($C_{зтокз}$). Даний показник ілюструє показник погашення газорозподільним підприємством кредиторської заборгованості в «усереднений» період.

Середнє значення тривалості обігу дебіторської заборгованості ($C_{зтодз}$). Даний показник ілюструє «усереднений» термін погашення дебіторської заборгованості. Позитивним вважаємо значення даного коефіцієнта, що направлено в бік зменшення.

Середнє значення тривалості обігу оборотних активів ($C_{зтооа}$). Даний показник ілюструє «усереднене» значення тривалості обігу оборотних активів, а також відображає необхідну кількість днів тля їх трансформації в грошовий вираз.

Середнє значення тривалості обороту власного капіталу газорозподільного підприємства ($K_{овк}$). Даний показник ілюструє кількість календарних днів за період, в який було перетворено в грошовий вираз власний капітал організації.

Середнє значення тривалості обороту активів, календарні дні ($C_{зтоа.кд}$). Даний показник віддзеркалює часову тривалість обігу активів газорозподільного підприємства, що є необхідною для їх трансформації в грошовий вираз.

3. Значення показника ризику ГРП з такими його складовими елементами:

а) Ризик ліквідності. Відомо, що одним з найбільш важливих показників значення фінансового становища газорозподільного, як і будь-якого іншого підприємства є ліквідність, що полягає в спроможності ГРП в любий момент розрахуватися за зобов'язаннями, що мають місце на певний момент часу за рахунок активів, що розміщено на його балансі. В свою чергу, аналіз ліквідності значно розширюється за рахунок аналізу платоспроможності ГРП, що і віддзеркалює можливість газорозподільного підприємства в повній мірі своєчасно розрахуватися за своїми фінансовими зобов'язаннями, що виникли як наслідок фінансово-кредитної операційної діяльності на засадах строковості.

Різностороннє аналітичне дослідження широкого спектру показників ліквідності, а також платоспроможності газорозподільного підприємства дасть змогу реалізувати оцінку становища й засад ліквідності ГРП, а також його кредито- й платоспроможності, окреслити недоліки, ліквідація яких забезпечить стабільне підвищення рівня зазначених показників. В свою чергу, до основних характеристик-показників рівня ліквідності газорозподільного підприємства відносяться такі [1, 5, 6, 7, 9, 14].

Коефіцієнт швидкої ліквідності ($K_{шл}$). Даний показник відображає рівень ймовірності й можливості погашення газорозподільним підприємством взятих на себе поточних зобов'язань. В тому числі за рахунок дебіторської заборгованості й грошового ресурсу. Вважаємо, що оптимальне значення цього показника знаходиться в межах 0,7–0,8.

Коефіцієнт поточної ліквідності ($K_{пл}$). Відображає наявність достатнього обсягу оборотних активів газорозподільного підприємства для погашення його поточних зобов'язань. Вважаємо, що значення даного показника повинно знаходитися вище позначки – 1.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кал) характеризує, який саме обсяг (частка) взятих на себе поточних зобов'язань може бути відшкодовано одномоментно доступним фінансовим ресурсом. Вважаємо нормальним значення показника даного коефіцієнта на рівні вищому ніж 0,2-0,35.

б) Кредитний ризик. Даний тип ризику включає в себе фінансові інструменти, що потенційно, в якийсь мірі, можуть створювати досить відчутний кредитний ризик. До нього зазвичай відносять грошові кошти та їх еквіваленти в інших матеріальних виразах, а також дебетову заборгованість.

Керуючись інформаційним забезпеченням, що знаходиться у вільному доступі – щорічної фінансової звітності газорозподільних підприємств західного регіону України – нами було використано показник частки грошових коштів, а також їх еквівалентів, що сконцентровано в одній фінансовій установі (%).

4. Значення показника ринку розподілу природного газу. Спираючись на той факт, що у вільному доступі перебуває незначна кількість інформаційного ресурсу щодо функціонування ринку розподілу природного газу окремо за регіонами й областями, було використано показники, які відображено в щорічній звітності Національної комісії, яка здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, серед яких: протяжність газорозподільних мереж, що перебувають в приватній, комунальній і державній формах власності (км.); загальна протяжність газорозподільних мереж (км); тарифи на послуги розподілу серед споживачів природного газу (грн за 1000 куб. м).

В той же час, не менш доцільно нами було використано широкий спектр статистичної інформації, що також знаходиться у відкритому доступі на ресурсі Держкомстату України, серед якої така: загальний обсяг призначеної населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг (тис. грн); кількість домогосподарств, яким було призначено такі субсидії (тис. грн); кількість домогосподарств, яким було призначено субсидії готівкою для придбання скрапленого газу, твердого й рідкого пічного побутового палива (тис. грн); капітальні інвестиції за видами промислової діяльності (тис. грн); загальна сума призначених субсидій готівкою для придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива (тис. грн); постачання природного газу, електричної енергії, пари, кондиційованого повітря (тис. грн); постачання природного газу, електричної енергії, пари, кондиційованого повітря до загального обсягу за областями (обласними газорозподільними підприємствами) (%), чистий прибуток і збиток на одну просту акцію (грн). [1, 7, 14]. **Відтак**, для реалізації найбільш об'єктивних розрахунків і однозначного підходу до порівняння кожного з вищезазначених показників стосовно один одного, кожен з них (x_j) повинен бути уніфікованим, або ж, іншими словами, приведений до такого інтервалу $-0 \leq x_j \leq 1$, причому $x_j = 1$ відповідатиме оптимальним значенням показника, а в свою чергу $x_j = 0$ – буде найбільш неприйнятним його значенням, а x_j – як і було вже відзначено, є нормованим значенням. Отже, пропонуємо дане значення назвати «індикатором первинного показника» – x_j^6 [2].

Отже, наступним кроком після нормалізації значень кожного із окресленої системи первинних показників фінансово-економічного становища й діяльності газорозподільних підприємств і організацій нами було прийнято рішення про визначення інтегрального індексу розглянутої системи. Даний індекс обчислюється як узагальнена сума нормалізованих величин з певними, окремо визначеними ваговими коефіцієнтами. В рамках нашого дослідження вагові коефіцієнти були однаковими:

$$I = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m k_j \bar{x}_{ij}, \quad (1)$$

де k_j – вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску j -ого показника в інтегрований індекс i -ого періоду, x_{ij} – нормалізовані значення показників x_{ij} [2].

Отже, вищезазначений інтегральний показник I дорівнює – 1 в той момент, коли всі x_{ij} набувають «найбільш оптимальних», або ж найкращих своїх значень і – 0, якщо показники є вкрай негативними.

Одночасно посеред всіх значень показника в динаміці знаходимо мінімальне значення – X_{min} і максимальне – X_{max} . Наступним кроком є процес «нормування» за такою формулою:

$$\bar{x}_i = \frac{x_i - x_{min}}{x_{max} - x_{min}}, i = \overline{1, n}, \quad (2)$$

де, n – обсяг статистичних даних, або число точок часового ряду (довжина вибірки).

Висновки та перспективи подальших досліджень

Обмеженість висвітлення питання оцінювання рівня конкурентоспроможності газорозподільних підприємств серед дослідників обумовлює потребу в науковому пошуку, який передбачає як вибір множини показників, так і розробки належного методичного підходу до розрахунку інтегрального індикатора. Розглянута й обґрунтована нами множина показників економічного й фінансового характеру в достатній мірі дозволяє досягнути поставленої мети дослідження. Запропонований методичний підхід до визначення інтегрального індикатора на основі окремо взятих обґрунтованих показників зі здійсненням їх стандартизації дозволяє врахувати вплив всіх зазначених складових системи оцінювання для отримання неупередженого, зваженого й всебічного бачення стану конкурентоспроможності газорозподільних систем в регіональному розрізі.

Підсумовуючи, можна сказати, що поєднання наукових методів пізнання, широкого спектру статистичної інформації, а також об'єктивних розрахунків із зазначених показників, дають можливість досить чітко окреслити рівень енергетичної безпеки та конкурентного балансу його учасників.

Список літератури

1. АТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України». Офіційний сайт. URL: <http://www.naftogaz.com>
2. Волощук Р. В. Підходи до нормування економічних показників. Індуктивне моделювання складних систем : зб. наук. пр. К. : МННЦ ІТС та МОН України, 2009. Вип. 1. С. 17-25.
3. Груб'як С.В. Дослідження шляхів підвищення ефективності діяльності газорозподільних підприємств. *Економіка і суспільство*. №18. 2018. С. 342.
4. Груб'як С. В. Методичні підходи до аналізу і оцінки ефективності функціонування газорозподільних підприємств. *Інноваційна економіка*. 2013. № 8. С. 307-313.
5. Державна служба статистики України: уряд. портал. Київ, 1998-2019. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Методичні вказівки для проведення практичної та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Оцінювання результатів діяльності підприємства» для студентів освітнього рівня бакалавр для усіх форм навчання напряму підготовки 6.030504 «Економіка підприємства» і спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» / укладач Константюк Н. І. Тернопіль, ТНТУ ім. І. Пулюя, 2018. 29 с.
7. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП). Офіційний сайт. URL: <https://www.nerc.gov.ua>.
8. Паланюк Н. А., Петренко В. Г. Економічний аналіз: навчальний посібник. Аграрна освіта. 2010. 252 с.
9. ПрАТ «Тернопільміськгаз». Офіційний сайт. URL: <http://tmgaz.te.ua>.

10. Савко О. Я. Аналітика тенденцій фінансового стану газорозподільних підприємств. *Стратегія економічного розвитку*. №33. 2013. С. 158.
11. Синькевич Н. І. «Економічний аналіз»: Курс лекцій. Тернопіль. ТНТУ імені Івана Пулюя. 2018. 97 с.
12. Сайт для споживачів природного газу. URL: <https://104.ua/ua/rgc/id/regionalna-gazova-kompanija-9539>.
13. Тарасенко Л. О. До питань оцінки ефективності функціонування газорозподільних підприємств. *Фінанси, облік, банки*. №1(23). 2018. С.173.
14. ТзОВ «Ю-Контрол». Офіційний сайт. URL:<https://youcontrol.com.ua>.

References

1. АТ «Natsional'na aktsionerna kompaniya «Naftohaz Ukrainy». [JSC "National Joint Stock Company" Naftogaz of Ukraine]. Official site. Available at: <http://www.naftogaz.com>.
2. Voloshchuk, R. V. (2009). Pidkhody do normuvannya ekonomichnykh pokaznykiv. [Approaches to the normalization of economic indicators]. *Induktyvne modeliuвання skladnykh system : zb. nauk. pr. K. : MNNTS IT·S ta MON Ukrainy*. Issue 1, pp. 17-25.
3. Hrubyak, S. V. (2018). «Investigation of ways to improve the efficiency of gas distribution companies». *Ekonomika i suspil'stvo*. № 18, p. 342.
4. Hrubyak, S. V. (2013). «Methodical approaches to the analysis and evaluation of the efficiency of gas distribution companies». *Innovatsiyna ekonomika*. № 8, pp. 307-313.
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: uryad. Portal. [State Statistics Service of Ukraine: Government. portal]. Kyiv, 1998-2019. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Metodychni vkazivky dlya provedennya praktychnoyi ta samostiynoyi roboty z navchal'noyi dystsypliny «Otsinyuvannya rezul'tativ diyal'nosti pidpryyemstva» dlya studentiv osvith'oho rivnya bakalavr dlya usikh form navchannya napryamu pidhotovky 6.030504 «Ekonomika pidpryyemstva» i spetsial'nosti 076 «Pidpryyemnytstvo, torhivlya ta birzhova diyal'nist'» [Methodical instructions for conducting practical and independent work in the discipline "Evaluation of the results of the activity of the enterprise" for students of educational level Bachelor for all forms of study direction 6.030504 "Economics of the enterprise" and specialty 076 "Entrepreneurship, trade and exchange activities"]/ ukladach Konstanyuk N. I. Ternopil', TNTU im. I. Pulyuya, 2018. p. 29.
7. Natsional'na komisiya, shcho zdiysnyuye derzhavne rehulyuvannya u sferakh enerhetyky ta komunal'nykh posluh (NKREKP). [National Commission for State Regulation of Energy and Utilities (NERCEP)]. Official site. Available at: <https://www.nerc.gov.ua>
8. Palanyuk, N. A., Petrenko, V. H. (2010). *Ekonomichnyy analiz*. [Economic analysis. Agrarian education]. Ahrarna osvita. p. 252.
9. PrAT «Ternopil'mis'k'haz». [Ternopilmiskgaz]. Official site. Available at: <http://tmgaz.te.ua>.
10. Savko, O. YA. (2003). «Analysis of trends in financial state of gas distribution companies». *Stratehiya ekonomichnoho rozvytku*. № 33, p. 158.
11. Syn'kevych, N. I. (2018). «Ekonomichnyy analiz»: Kurs lektsiy [Economic analysis": Course of lectures]. TNTU imeni Ivana Pulyuya. Ternopil'. Ukraine.
12. Saýt dlya spozhyvachiv pryrodnoho hazu. [Website for natural gas consumers]. Available at: <https://104.ua/ua/rgc/id/regionalna-gazova-kompanija-9539>.
13. Tarasenko, L. O. (2018). «On the issues of evaluating the efficiency of gas distribution companies». *Finansy, oblik, banky*. № 1(23), p. 173.
14. TzOV «YU-Kontrol». [Yu-Control LLC]. Official site. Available at: <https://youcontrol.com.ua>.

Стаття надійшла до редакції 04.08.2019 р.